

Szkoła bez murów **Przykłady zajęć terenowych**

Bożena Czech

W każdym numerze „Edukacji przyrodniczej...” staramy się zamieszczać nauczycielskie propozycje zajęć, których Autorzy – zgodnie z postulatami „pedagogiki ucznia w centrum” – ograniczają obszary swojego panowania na lekcji. Prezentowane działania pokazują z reguły jak ograniczać panowanie nauczyciela nad przestrzenią, rzadziej dotyczą pozostałych obszarów: panowania nad czasem, nad obrazem świata, nad komunikacją.

Na razie takich propozycji za wiele nie ma.

Poniżej prezentujemy dwa scenariusze zajęć terenowych, których Autorka realizuje program „Przyroda. Program nauczania”. J. Kądziołka, J. Paśko, R. Stawarz, WSiP, Warszawa 1999, DKW-4014-38/99.

I. Poznawanie przyrody za pomocą zmysłów

Cele:

Poziom wiadomości:

Uczeń:

- definiuje pojęcie „przyroda”,
- wymienia i wskazuje elementy przyrody nieożywionej i ożywionej,
- nazywa zmysły pomagające poznać otoczenie,
- identyfikuje narządy zmysłów.

Poziom umiejętności:

Uczeń:

- gromadzi materiały przyrody nieożywionej w celu wykorzystania ich do prac plastycznych,
- orientuje mapę,
- obserwuje otoczenie w lesie pod względem określonego kryterium,
- klasyfikuje docierające do niego bodźce,
- projektuje przestrzenną kompozycję plastyczną,
- porównuje i dostrzega różnice w wyglądzie kory drzew,
- umiejętnie korzysta z przewodników,
- właściwie zachowuje się w środowisku przyrodniczym,
- określa swój stosunek do otaczającej przyrody.

Czas trwania: 2 godziny

Przeznaczenie: kl. IV

Metody: obserwacja bezpośrednia, ćwiczenia techniczne, praca z instrukcją, metoda badawcza

Środki dydaktyczne: materiały dla ucznia, mapy, węgiel rysunkowy, torby papierowe, lupa, arkusze papieru, elementy przyrody nieożywionej, przybory do pisania, taśma klejąca, przewodnik „Spotkania z przyrodą – Rośliny” autorstwa Jugi Szwedler i Mirosława Sobkowiaka.

Przebieg zajęć

Planowanie i przygotowanie

Nauczyciel:

- określa cel wycieczki,
- przygotowuje mapę i opracowuje środki dydaktyczne,
- zapoznaje się z miejscem zajęć terenowych,
- orientuje się ile czasu należy poświęcić na wykonanie poszczególnych zadań.

Uczniowie:

- zapoznają się z mapą i trasą wycieczki,
- znają terminy związane z tematem lekcji,
- przygotowują przybory i ubiór,
- znają zasady bezpiecznego zachowania się podczas zajęć.

Przeprowadzenie

1. Wyjście przed budynek szkolny. Podział grupy na czteroosobowe zespoły z wykorzystaniem zabawy „Zagubione zwierzęta”, wybór liderów grupy.
2. Orientowanie mapy.
Grupa I i II orientuje mapę za pomocą kompasu.
Grupa III i IV orientuje mapę za pomocą obiektów terenowych.
Ustalenie kierunku marszu do miejsca docelowego.
(zadanie nr 1)
3. Miejsce docelowe – polana.
Przeprowadzenie zabawy dydaktycznej „Co widzisz”
Uczniowie rozglądają się uważnie i zapamiętują jak najwięcej zjawisk i rzeczy. Po kilku minutach odpowiadają na pytania nauczyciela.
Przypomnienie definicji pojęcia „przyroda”.
Wyróżnianie ożywionych i nieożywionych elementów przyrody.
(zadanie nr 2)
4. Jak wygląda kora drzew?
Odrysowanie kory drzew na arkuszach papieru węglem rysunkowym.
(zadanie nr 3)
Zorganizowanie wystawki prac na polanie. Rozłożenie prac obok siebie.
Postrzeganie podobieństw i różnic w odciskach kory.
Odgadnięcie nazw drzew na podstawie rysunków.
(zadanie nr 4)

5. Penetracja najbliższego terenu.
Szukanie i gromadzenie elementów przyrody nieożywionej na arkuszach z rysunkami. Praca zespołowa.
(zadanie nr 5)
6. Tworzenie dowolnych kompozycji przestrzennych.
Tworzenie abstrakcyjnych kompozycji przestrzennych z wykorzystaniem zgromadzonych elementów.
Spontaniczne wypowiedzi na temat prac. Wykonanie zdjęć.
7. Rozpoznawanie dźwięków.
Uczniowie siadają wygodnie w wybranym przez siebie miejscu i z zamkniętymi oczami wsłuchują się w ciszę.
Rozmowa na temat odgłosów i ciszy.
(zadanie nr 6)
8. Badanie smaku i zapachu
Smakowanie i wąchanie elementów przyrody nieożywionej, które wskazuje nauczyciel.
9. Określanie wrażeń wzrokowych. Przeprowadzenie zabawy „Po linii”.

Podsumowanie

Na podstawie poczynionych obserwacji uczniowie odpowiadają na pytanie „Dlaczego przyroda zawsze fascynuje człowieka?”

Ustalenie i nazwanie narządów zmysłów, określenie funkcji jakie spełniają w poznawaniu otoczenia.

(zadanie nr 7)

Określenie samopoczucia po zajęciach.

(zadanie nr 8)

MATERIAŁY DLA UCZNI STANOWISKO I

Zadanie 1

Gr. I i II

Zorientuj mapę zgodnie z instrukcją.

1. Sprawdź, czy w pobliżu nie ma magnesów.
2. Kompas przyłóż do ramki mapy.
3. Ułóż mapę tak, by ramka pokryła się z igłą magnetyczną wskazującą kierunek N-S.

Gr. III i IV

1. Wskaż na mapie miejsce, w którym się znajdujesz.
2. Zidentyfikuj na mapie i w terenie dowolny, inny obiekt.
3. Ustaw mapę tak, aby np. znak drogi na mapie był równoległy do jej przebiegu w terenie.
4. Odczytaj z mapy i wskaż w terenie obiekty geograficzne leżące w różnych kierunkach od miejsca obserwacji.

Zadanie 2

a) przypomnij sobie definicję pojęcia „przyroda” i uzupełnij zadanie:

Przyroda to .....,
 .....,
 .....

b) uzupełnij tabelkę:

Tabela 1

Elementy przyrody ożywionej	Elementy przyrody nieożywionej
1	1
2	2
3	3
4	4
5	5

STANOWISKO II**Zadanie 3**

Arkusz papieru przyklej taśmą klejącą do dowolnego drzewa. Następnie węglem rysunkowym zamaluj go tak, by uwidocznić rysunek kory. Odgadnij nazwę wybranego drzewa wykorzystując przewodnik „Spotkania z przyrodą – rośliny”.

Zadanie 4

Obejrzyj dokładnie zgromadzone rysunki i odgadnij z jakich drzew pochodzą. Uzupełnij „okienka”.

1.	3. .....
2.	4. .....

STANOWISKO III**Zadanie 5**

Za chwilę czeka cię bardzo ciekawe zajęcie, ale najpierw zgromadź dowolną ilość elementów przyrody nieożywionej i pogrupuj je według następujących cech:

Elementy chropowate – .....,
 miękkie – .....,
 twarde – .....,
 śliskie – .....

- gładkie – .....
- suche – .....
- wilgotne – .....

Podczas poszukiwań wykorzystaj lupe.

STANOWISKO IV

Zadanie 6

Usiądź w dowolnym miejscu w wygodnej pozycji, zamknij oczy i wsłuchaj się w ciszę.

Staraj się usłyszeć wszystkie odgłosy.

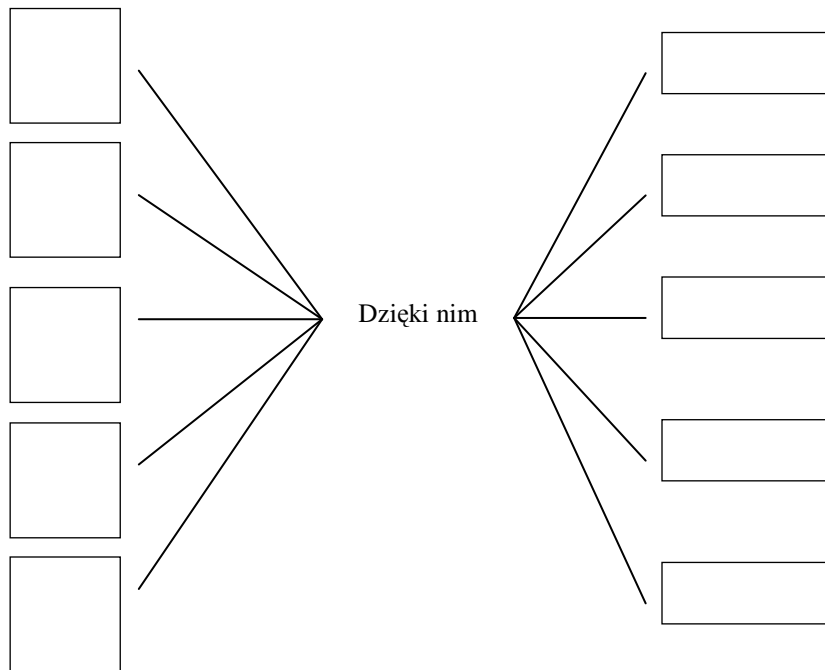
Zastanów się co jest ich źródłem?

Odpowiedz „Dlaczego przyroda zawsze fascynuje człowieka?”

Zadanie 7

Informacje o otaczającym świecie odbieramy za pomocą narządów zmysłów. Do tych narządów należą:

Uzupełnij –

Zadanie 8

Z przedstawionych rysunków podkreśl ten, który najlepiej oddaje twoje samopoczucie po zajęciach

MATERIAŁY DLA NAUCZYCIELA

1. Zabawa dydaktyczna „Zagubione zwierzę”.
Nauczyciel przygotowuje karteczki z wypisanymi nazwami zwierząt. Następnie uczniowie losowo wybierają kartoniki. Po czym naśladują głosy zwierząt, które wylosowały i odszukują swego partnera z grupy.
2. Zabawa dydaktyczna „Co widzisz?”
Nauczyciel zadaje następujące pytania:
Co widzisz najbliżej nas, a co najdalej?
Co rusza się, a co jest nieruchome?
Co jest duże, a co jest małe?
Co wydaje odgłosy, a co jest milczące?
Co jest pachnące, a co nie?
Co jest piękne, a co brzydkie?
3. Zabawa „Po linie”
Dwoje dzieci w odległości kilku metrów trzyma napiętą linę. Pozostałe dzieci przechodzą przy linie z zamkniętymi oczami. Wszyscy wypowiadają się co czuli, uzasadniają do czego potrzebny jest wzrok.

Zadanie 2

Przyroda to rośliny, zwierzęta, góry, rzeki, jeziora oraz zjawiska atmosferyczne tj.: deszcze, wiatr, burza, tęcza, promienie słońca.

Elementy przyrody ożywionej	Elementy przyrody nieożywionej
drzewa	kamienie, głazy
krzewy	opadłe liście, gałęzie
rośliny zielone	igliwie
ptaki	gleba
motyle	pióra

Zadanie 6

Nauczyciel zadaje następujące pytania:

Jakie odgłosy słyszeliście?

Co to jest cisza i po czym ją poznajemy?

Zadanie 7

Informacje o otaczającym świecie odbieramy za pomocą narządów zmysłów. Do tych narządów należą:

